

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1813

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1072

Kitap Adı : Kur'ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi

Book Title : The Dialectical Relationship of the Qur'an and the Sunnah with Society

ISBN : 978-625-8724-27-1

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724271

Editörler | Editors:

Halil ŞİMŞEK | orcid.org/0000-0002-3990-1071

Kurum | Institution: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

ROR ID: ror.org/025y36b60

Tuncer Namlı | orcid.org/0000-0003-1230-5568

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Editorial

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 208 (xxx + 178)

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık | December 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HR - İslam | Islam

BISAC: RELO37010 - Din / İslam / Teoloji | Religion / Islam / Theology

THEMA: QRAN - İslam teolojisi | Islamic theology

LC Classification: BP170.5 - Kur'ân ve Sünnet – yorum ve uygulama | Qur'an and Sunnah-Interpretation and application

DEWEY: 297.27 - Kur'ân ve hadis – yorum ve uygulama | Qur'an and Hadith in relation to society

WoS Category: Din | Religion

WoS Citation Topics – Meso: İslam Araştırmaları ve Din Sosyolojisi | Islamic Studies & Sociology of Religion

WoS Citation Topics – Micro: Kur'ân, Sünnet ve Toplum Etkileşimi | Qur'an, Sunnah & Society Interaction

Scopus Subject Areas (ASJC): 3312 - Sosyoloji ve Siyaset Bilimi | Sociology and Political Science

Atıf Bilgisi | Cite as: Şimşek, Halil (ed) - Namlı, Tuncer (ed). *Kur'ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Kitaptaki yazıların dil ve içerik açısından sorumluluğu yazarlara aittir.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Kur'ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi

Editörler

Halil ŞİMŞEK | Tuncer NAMLI

Yazarlar

Prof. Dr. Ömer ÖZSOY | Prof. Dr. Bünyamin ERUL
Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU | Prof. Dr. İlhami GÜLER
Prof. Dr. Talip TÜRCAN | Prof. Dr. Kadir CANATAN
Prof. Dr. Ahmet KELEŞ | Prof. Dr. Mehmet OKUYAN

Ankara 2025

Editörler Hakkında | About the Editors

Halil ŞİMŞEK

Lisans eğitimini Mısır El-Ezher Üniversitesi İslam Hukuku Bölümünde (1995) ve Hunter College, City University of New York'ta Siyasal Bilimler ve Ekonomi alanında (2005) tamamlamıştır. Yüksek lisans derecesini University of Toronto'dan İslam Tarihi alanında (2008) almış, aynı üniversitede doktorasını İslam Araştırmaları alanında ve *The Missing Link in the History of Quranic Commentary: The Ottoman Period and the Quranic Commentary of Ebussuud/Abū al-Su'ūd al-'Imādī (d. 1574 CE) Irshād al-'aql al-salīm ilā mazāyā al-Kitāb al-Karīm* başlıklı teziyle tamamlamıştır (2018).

Yüksek lisans ve doktora eğitimi süresince University of Toronto'da araştırma görevlisi, ders asistanı ve öğretim görevlisi olarak görev yapmıştır. Halil Şimşek 2020 yılından itibaren Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde akademik kariyerine devam etmektedir. Çalışma ve araştırma alanları arasında Kur'an araştırmaları, İslam Tarihi, İslam Ekonomisi ve Finansı yer almaktadır.

Halil Şimşek completed his undergraduate studies in Islamic Law at Al-Azhar University in Egypt (1995) and in Political Science and Economics at Hunter College, City University of New York (2005). He received his MA in Islamic History from the University of Toronto (2008) and completed his PhD in Islamic Studies at the same university with the thesis titled *The Missing Link in the History of Quranic Commentary: The Ottoman Period and the Quranic Commentary of Ebussuud/Abū al-Su'ūd al-'Imādī (d. 1574 CE) Irshād al-'aql al-salīm ilā mazāyā al-Kitāb al-Karīm* (2018).

During his graduate studies, he served as research assistant, teaching assistant, and lecturer at the University of Toronto. As of 2020, Halil Şimşek continues his academic career at the Faculty of Theology of Ankara Social Sciences University. His research interests include Qur'anic Studies, Islamic History, and Islamic Economics and Finance.

Tuncer NAMLI

Lisans eğitimini Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladıktan sonra aynı fakültede İslam hukuku alanında yüksek lisans çalışmalarına başladı. Prof. Dr. Ali Bardakoğlu danışmanlığında hazırladığı *Tanzimat ve Sonrası Dönem Kanunlaştırmaları Karşısında İslam Alimlerinin Aldığı Tavrı ve Bunun Neticeleri* başlıklı teziyle 1988 yılında yüksek lisans derecesini aldı. Araştırmacı yönünü farklı kurumsal deneyimlerle sürdüren Namlı, uzun yıllar öğretmenlik yaptıktan sonra Fecr Yayınevinin kültürel araştırmalar biriminde editörlük faaliyetlerine başladı ve burada fikir ve yayıncılık dünyasına dair önemli çalışmalar yürüttü.

Yazı hayatına *Fecre Doğru* dergisinde başlayan Namlı, ahlak düşüncesi, İslam hukuku tartışmaları ve Kur'an'ın anlam evrenine ilişkin konulara yoğunlaştı. Bu çerçevede Ahlakî Kavramlarda Anlam Arayışı ve Kur'an Aydınlığı: Kronolojik Kur'an Meali gibi eserlerinde kavramsal çözümlemeye dayalı özgün bir yaklaşım geliştirdi. Meal hazırlığı süresince çalışmalarını büyük ölçüde bu projeye odaklayan Namlı, özellikle Kur'an'ın kronolojik okunuşu, kavramların tarihsel bağlamı ve normatif yorum ilkeleri üzerine araştırmalarını derinleştirdi.

2011 yılından itibaren Anadolu İlahiyat Akademisinin kurucu müdürü olarak görev yapan Namlı, çalışmalarına bu görev çerçevesinde ve akademik araştırmalarını sürdürerek devam etmektedir.

Tuncer Namlı completed his undergraduate studies at Erciyes University Faculty of Theology and subsequently pursued graduate education in Islamic Law at the same faculty. Under the supervision of Prof. Dr. Ali Bardakoğlu, he earned his MA in 1988 with a thesis titled *The Attitude of Islamic Scholars Toward Codification During and After the Tanzimat Period and Its Consequences*. Namlı continued his scholarly pursuits through various institutional experiences, teaching for many years before joining Fecr Publishing as an editor in its cultural research unit, where he conducted significant work on ideas and publishing.

He began his writing career in *Fecre Doğru* magazine and has focused on ethical thought, debates in Islamic law, and the conceptual universe

of the Qur'an. In this context, he developed an original conceptual-analytical approach in works such as *Searching for Meaning in Ethical Concepts* and *The Light of the Qur'an: A Chronological Translation of the Qur'an*. During the preparation of the translation, he concentrated much of his research on this project, deepening his investigations particularly into the chronological reading of the Qur'an, the historical context of concepts, and principles of normative interpretation.

Since 2011, Namlı has served as the founding director of the Anatolian Academy of Theology (Anadolu İlahiyat Akademisi), continuing his academic research and scholarly work within this role.

Kitap Hakkında

Kur'ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi

Dinî metinlerle toplumsal yapı arasındaki karşılıklı etkileşimi anlamak, bugün hem akademik dünyanın hem de düşünsel tartışmaların en temel gündemlerinden biridir. *Kur'ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi* adlı bu eser, İslam'ın iki asli kaynağı olan Kur'ân ve sünnetin, tarih boyunca toplumla kurduğu çok boyutlu etkileşimi ele alarak bu alandaki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Çalışma, dinî metinlerin toplumu nasıl şekillendirdiği kadar, toplumun da bu metinlerin yorumlanma biçimlerine nasıl yön verdiğini inceleyerek diyalektik ilişki kavramına teorik bir derinlik kazandırmaktadır. Farklı disiplinlerden araştırmacıların katkılarıyla hazırlanan bu kitap, tarihsel bir inceleme ile sosyolojik bir çözümlemeyi bir araya getiren bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Kitapta yer alan bölümler; Kur'ân'ın toplumsal hayata yönelik ilkeleri, sünnetin uygulamadaki dönüştürücü gücü, dinî yorumların tarihsel süreçte geçirdiği değişimler, toplumsal yapının dinî pratiklere etkisi ve günümüz Müslüman toplumlarında yaşanan dönüşümlerin arka planı gibi konuları ayrıntıya boğulmadan fakat niteliksel açıdan güçlü bir çerçevede ele almaktadır. Böylece eser hem geleneksel literatürün hem de modern sosyal bilimlerin sunduğu birikimi dengeli biçimde harmanlamaktadır. Bu yönüyle *Kur'ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi*, yalnızca akademisyenlere değil; dinî düşüncenin toplumsal yansımalarını anlamak isteyen tüm okuyuculara hitap eden kapsamlı bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. Kitabın, Kur'ân, sünnet, toplum, dinî pratikler ve karşılıklı etkileşim üzerine yürütülen tartışmalara değerli katkılar sunacağına inanıyorum.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân; Sünnet; Toplum; Diyalektik İlişki; Dini Pratikler; Dini Otorite

About the Book

The Dialectical Relationship of the Qur'an and the Sunnah with Society

Understanding the reciprocal interaction between religious texts and social structures remains one of the central concerns of both contemporary academic inquiry and intellectual debate. *The Dialectical Relationship of the Qur'an and the Sunnah with Society* addresses this need by examining the multifaceted engagement that Islam's two primary sources—the Qur'an and the sunnah—have established with society throughout history, thereby filling a significant gap in the existing literature.

This volume deepens the theoretical discussion of the dialectical relationship by exploring not only how religious texts shape society but also how society, in turn, informs the modes through which these texts are interpreted. Bringing together contributions from scholars across various disciplines, the book offers a comprehensive approach that integrates historical analysis with sociological inquiry.

The chapters examine, without unnecessary detail yet with strong analytical rigor, a wide range of themes: the Qur'an's foundational principles concerning social life; the transformative function of the sunnah in praxis; the historical evolution of religious interpretation; the ways in which social structures influence religious practices; and the underlying dynamics of change observed in contemporary Muslim societies. In doing so, the work skillfully synthesizes insights drawn from both classical Islamic scholarship and modern social-scientific perspectives.

For these reasons, *The Dialectical Relationship of the Qur'an and the Sunnah with Society* serves not only academics but also all readers interested in understanding the social manifestations of religious thought. I am confident that this book will make meaningful contributions to ongoing discussions on the Qur'an, the Sunnah, society, religious practices, and the dynamics of reciprocal interaction.

Keywords: Qur'an; Sunnah; Society; Dialectical Relationship; Religious Practices; Religious Authority

*“Kur’ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi”
paneline katkı sunan kıymetli hocalarımıza ve
moderatörlük yapan hocaların hocası,
Prof. Dr. Mehmed Said Hatiboğlu üstadımıza ithaf olunur.*

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	xiii
ÖN SÖZ	xv
BİRİNCİ BÖLÜM	
TEBLİĞLER	1
KUR'ÂN VAHYİNİN TOPLUMLA VE TARİHLE İLİŞKİSİ <i>Ömer ÖZSOY</i>	3
AYET VE RİVAYET ARASINDA SÜNNET <i>Bünyamin ERUL</i>	15
FIKHİN TOPLUMLA DİYALEKTİK İLİŞKİSİ <i>Ali BARDAKOĞLU</i>	27
KUR'ÂN'DAKİ FİKHÎ (AHLAKÎ-HUKUKÎ) HİTAPLARIN/ HÜKÜMLERİN KAPSAMI VE METANETİ SORUNU <i>İlhami GÜLER</i>	51
İKİNCİ BÖLÜM	
MÜZAKERELER	65
MÜZAKERE 1 HUKUKTA DEĞİŞİM MESELESİ VE KUR'ÂN-SÜNNET İLİŞKİSİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER <i>Talip TÜRCAN</i>	67
MÜZAKERE 2 <i>Kadir CANATAN</i>	83
MÜZAKERE 3 <i>Ahmet KELEŞ</i>	89
MÜZAKERELERE CEVAPLAR	93
İKİNCİ BÖLÜM	
KONFERANSLAR	113
KUR'ÂN'DAN HAYATA <i>Mehmet OKUYAN</i>	115

KUR'ÂN BİZİM NEYİMİZ OLUR? <i>Mehmet OKUYAN</i>	137
Yazarlar Hakkında	167
DİZİN	177

TAKDİM

Anadolu Düşünsel Araştırmalar Vakfı (ADA) ve onun öncülü olan Anadolu İlahiyat Akademisi olarak uzun süredir İslam düşüncesinin farklı yönlerini ele alan çalışmalar yürütmekteyiz. Bu defa dinî metinler ile toplumsal yapı arasındaki ilişkinin teorik ve pratik boyutlarını ele alan yeni bir çalışma sürecine başladık.

“Kur’ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi” başlığıyla yürütülen bu program, vahyin toplumsal hayata etkisi kadar, toplumun da dini metinlerin anlaşılma, yorumlanma ve kurumsallaşma süreçlerine nasıl yön verdiğini sistematik biçimde tartışmayı amaçlamıştır. Programın temel hedefi, dinî metin-toplum ilişkisinin tarihsel ve çağdaş boyutlarını görünür kılmak, bu alanın metodolojik sorunlarını akademik bir zeminde ele almak ve yorum geleneğinin geleceğine dair yeni bakış açıları geliştirmektir.

Bu kitap, program süresince gerçekleştirilen panel, tebliğ ve müzakere oturumlarında sunulan değerlendirmelerin deşifre edilip yeniden düzenlenmesiyle hazırlanmıştır. Böylece sözlü tartışmaların canlılığı ile yazılı bir eserin bilimsel kalıcılığı bir araya getirilmiş; alana katkı sunacak bütüncül bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Anadolu İlahiyat Akademisi, kuruluşundan bu yana, düşünsel üretimin özgür ve disiplinlerarası bir atmosferde daha verimli gelişeceği inancıyla hareket etmektedir. Bu çerçevede Ankara’da yürütülen ilmî faaliyetlerin hem akademik camiaya hem de genç araştırmacılara nitelikli bir düşünme zemini sunduğunu memnuniyetle müşahade ediyoruz.

Bu eserin yayına hazırlanmasında emeği geçen tüm bölüm yazarlarına, editörlerimize ve sürece katkı sunan tüm arkadaşlarımıza gönülden teşekkür ediyoruz. Ayrıca kitabın yayına hazır-

lanmasında gösterdiği titizlik ve katkılarından dolayı FCR Yayın Grubu Editörü Hüseyin Nazlıaydın'a ve yayın ekibine de teşekkürlerimizi sunarız.

Anadolu İlahiyat Akademisi

ÖN SÖZ

Kur'ân ve Sünnetin Toplumla Diyalektik İlişkisi başlığı altında icra edilen panel tebliğ ve müzakereleri ile Mehmet Okuyan Hocamızın iki ayrı münasebette tebliğde bulunduğu ve Kur'ân'ın hayatla arasındaki ilişkiyi tesis eden, etmesi gereken paradigmatik yaklaşımların ele alındığı programları yayın ve baskıya alan bu çalışma, birbirinden değerli akademisyen ve uzmanların katkılarını siz değerli okuyucuların ilgisine sunmaktadır. Mezkur diyalektik ilişkinin öngördüğü bir paradigma vardır ve bu paradigma gereği ilahî tevcih tek taraflı şekillenmemekte, çift taraflı yani toplumun ve muhatap kitlenin farklı unsurlarıyla şekil, suret ve muhteva kazanmakta, hatta belki de sadece bu unsurlara göre varlık kazanmaktadır. Bu paradigma iki manada anlaşılabilir: Birincisi akıp giden bir hayat vardır ve bu hayatın mecrasını belirleyen unsur insanidir, fakat bazı durumlarda ilahî tevcih tashih ve yönlendirmelerde bulunmaktadır. Birincinin de kapsamına girebilmekle beraber ikinci anlamda ise ilahî tevcih, hitap ettiği toplum ve insanların kendine has özellikleri muvacehesinde bir yönlendirmede bulunmaktadır. Yani bu diskura göre muhatap tarafın özellikleri itibarıyla farklı bir yapıya sahip olması durumunda, ilahî tevcihin maksadı ve hedefi göz önüne alınarak uyumlu bir farklılık arz edebilir. Böyle olduğu takdirde dinamik bir diyalektik ilişkinin de varlığı teslim edilmiş olmaktadır. Yani bu ilişki vahyin nüzul süreci ile sınırlı olmayıp devam edegelen bir mahiyet kazanmaktadır. Bu durumda da dini tevcihler ve yönlendirmeler zaman ve zemine göre varlık kesbedip farklı bir zaman ve zemine göre de askıya alınabilir. Bu minvalde alanlarında uzman birbirinden değerli hocalarımız somut örnekler üzerinden akademik birikimlerini paylaşmakta, müzakereci hocalarımızla bir manada diyalektik bir başka ilişki örneği ortaya koymaktadırlar. Panel sunumları ve müzakereler-

rinin yanı sıra mümin kişinin Kur'ân'la olan ve/veya olması gereken ilişkisi hakkındaki farklı değerlendirmeler de ilahi tevcihe muhatap olanların diyalektik algılarını yansıtması açısından bu çalışmaya ayrı bir renk katmaktadır. Panel katılımcısı ve müstakil tebliğ sunan hocalarımızın değerlendirmeleri hakkındaki mülahazalarımızı kısaca paylaşarak değerli okuyucularımıza keyifli ve entelektüel bir seyir diliyoruz.

Ömer Özsoy hoca, Kur'ân araştırmalarında benimsediği temel paradigma olan eleştirel ve tarihsel yaklaşımdan hareketle toplumun tarihten kaçma ve/veya gerçekten uzak, romantik bir tarih inşa etme girişimlerine işaret ederek çok önemli ve kritik birtakım tarihsel ve toplumsal gerçeklerin gözden kaçtığına dikkat çekiyor. Bu minvalde Ömer hoca evrenselliği inkar etmediği ve yadırgamadığı gibi, gerçek manada canlı, dinamik ve sürdürülebilir bir evrenselliğin, ancak ve ancak Kur'ân-ı Kerîm ve İslamiyetin tarihsel ve toplumsal boyutlarının tespit edilmesi ve çıkış noktası olarak itibar edilmesiyle mümkün olabileceğini vurguluyor. Yani, Ömer Özsoy'a göre Kur'ân tarihsel ve toplumsal bağlamında anlaşılmalı ve bu tür bir anlama doğrultusunda onun evrensel boyutları ortaya konmalıdır. Bir başka ifadeyle, Kur'ân'ın gerçekte ve özde ne söylediğini, mesajının ne olduğunu sahil bir şekilde anlayabilmek için, onun varlık sahasına indiği zemin ve zamanda nelerin karşısında durduğunu iyi tespit etmek gerekmektedir. Kur'ân vahyinin yirmi küsur senelik bir süreçte tekamül etmesi ve vahiy kesitlerinin tarihsel ve toplumsal bağlamlarla ilişkili olması, Özsoy'un bu iddiası ve paradigmatic yaklaşımının en temel göstergelerindedir. Bu minvalde sunduğu en bariz örnek de Kur'ân'ın kendini ve dinsel hakikati, Yahudilikte ve/veya Hristiyanlıkta ortaya çıkan bir tekelcilikten ve Benî İsrâîl gibi muayyen bir kavimle ve/veya İsa Mesîh gibi muayyen bir şahısla ilişkili ve sınırlı bir *kutsal tarih* (*heils-geschichte/salvation history*) anlayışından arındırma üzerine temellendirmiş olduğu yönündeki tespitidir. Ömer Özsoy'un bu örneklem üzerin-

den ifade ettiği söylem -kendi değerlendirmemizle ifade edecek olursak- Kur'ân'ın ve/veya son vahyin neden, en azından bilebildiğimiz kadarıyla, nübüvvet geleneğinin temsilcileri konumunda olan Yahudilerden alınarak yeni bir topluma, Araplara tevdi edildiği sorusunun cevabı daha bariz bir şekilde tebellür etmekte ve daha anlamlı hale gelmektedir. Zira, yine Kur'ân'da da ifade edildiği üzere, evrensel dini hakikat en azında Nûh'dan itibaren, yani İbrâhimî gelenek olarak Hz. İbrahim'e ve sonraki döneme hasredilen gelenekten önce de tesis edilmiş olan bir hakikatti ve bu hakikat kimsenin tekelinde değildi. Bu hakikat ancak ve ancak onu gerektiği gibi sahiplenenlerindi. Bu sahiplenme vazifesi üstlenilmediği takdirde Cenâb-ı Hak, onu sahiplenecek yeni toplum(lar) bulmaktan çekinecek/geri duracak değildi.

Ömer Özsoy'un Rûm Sûresi 30/30. ayetinden hareketle tespit ettiği ve Kur'ân'ın dayandığı temel olarak sunduğu paradigma *fıtrat* paradigmasıdır ki bu paradigma herhangi bir toplum ve/veya şahısla değil, insan olmakla özdeş bir paradigmadır. İnsan olmakla özdeş olan bu paradigma yine A'râf Sûresi 7/172. ayette *Bezm-i Elest* sahnesinde insanoğlunun Rabbi ile tesis edilen ahit ve sözleşmesinin tarih boyunca farklı vahiyler yoluyla hatırlanması, hatırlatılması ve gereğinin yerine getirilmesinden ibarettir. Tarihsel ve toplumsal şartlar gözönüne alındığında, Kur'ân'ın aslında tarihsel, kavimsel, ve/veya bireysel bir kisveye büründürülen bir hakikati tekrar evrensel boyuta taşıdığı farkedilir. Ömer Özsoy, benzer şekilde, Kur'ân'ın, yine Rûm Sûresi 30/30. ayetle, aynı manayı Hanif tabiri üzerinden de verdiğini ve Hz. Peygamber de dahil herkesi Hanif olmaya, yani fıtrata sahip çıkmaya çağırdığına dikkat çekiyor. Özsoy'a göre Haniflik ve Fıtrat manalarına vurgu yapan Kur'ân da Kur'ân öncesi vahiylerle de kaynaklık teşkil eden *Ummu'l-Kitâb*'ın Arabî tezahürüdür. Ayrıca Ömer Özsoy, Şatbî'den de alıntılararak, Arabîliğin dille sınırlı olmadığını, bütün Arap zihin ve anlam dünyasını kuşatan "Arabî bir fenomen" olduğunu belirtiyor.

Kur'ân'ı, inmiş olduğu zemin ve zamandan soyutlamadan, yani indiği zaman ve zemindeki toplumsal ve tarihsel bağlam içinde anlamaya çalıştığımızda, ortada çift yönlü bir diyalektik etkileşimin olduğunu ifade etmektedir Ömer Özsoy. Daha öncesinde de Nasr Hamid Ebû Zeyd (1943-2010) tarafından ve farklı ifadelerle ama benzer manada Ebû Zeyd'in hocası Emîn el-Hûlî'nin de (1895-1966) ortaya koyduğu üzere, ortada hem toplumu değiştiren ve dönüştüren Kur'ân var hem de toplum ve tarihsel zemin ve zamandan etkilenerek şekillenen Kur'ân var. O halde, Kur'ân'ın şekillenmesinde etkin olan bu unsurların her ikisi de göz önünde bulundurulduğunda ancak sahih bir Kur'ân anlayışı ortaya çıkacaktır. Kur'ân'ı anlama sorununa bir tepki olarak ortaya çıktığını kabul edebileceğimiz tefsir ilminin ve tefsir faaliyetlerinin Tâbiîn döneminde ortaya çıkması da Kur'ân'ın oluşması ve şekillenmesinde etkin olan unsurların bu nesilde artık yok olması ve/veya yok olmak üzere olmasıdır. Bu sebepten dolayı, Tâbiîn'in Kur'ân'ı anlamak için kapısını çaldığı ilk mercî Sahâbe olmuştur, zira bağlamı bilen ve ona şahit olan Sahâbe idi.

Ömer Özsoy'un sunumunda bu ikili diyalektiğini yansıtan en bariz örneklerden bir tanesi de nesih teorisidir. Modern dönemde nesih ile alakalı tarih boyu görülmemiş itirazlar söz konusu olsa da, nesih, varlığı reddedilmesi zor bir fenomendir ve bu gerçekliği destekleyen, inkar edilmesi zor tarihî ve somut veriler vardır. Nesih, bir manada ilâhî bir güncellemedir ama aynı zamanda da gerektiği takdirde güncellemenin nasıl ve ne yönde yapılacağına dair bir kılavuz ve yönlendirir. Yani tarihsel ve toplumsal şartlar değiştiğinde Kur'ân vahyinin de değişeceğine, yani Kur'ân vahyinin şekillenmesinde tarihsel ve toplumsal zeminin de etkin bir unsur olduğuna işaret eder. Nesih örnekleri aynı zamanda değişimin mahiyeti ve yörüngesi hakkında paradigmatik örneklerdir.

Bünyamin Erul hocamız “Ayet ile Rivayet arasında Sünnet” alt başlıklı sunumuyla “ilk asırlarda ayetle hadis, ayetle Hz. Peygamber, ayetle sünnet, ayetle Sahâbe, ayetle rivayet arasındaki ilişkileri” mercek altına almaktadır. Aslında tespiti üzerinde durulan konu Allah’ın beşeriyete ulaştırdığı anlam ve mesajı belirleyen unsurun ne olduğudur; bu unsur bizzat ayetin kendisi midir, Hz. Peygamber midir, sünnet midir, hadis midir, rivayet midir, gelenek midir, yoksa bunların hepsi ve/veya hiç biri midir?

Bu belirleyicinin tespiti konusunda ilk asırlarda ortaya konan bir ilkeye temas etmektedir Bünyamin Erul. Bu ilkeye göre sünnet Kur’ân’ın ne söylediği hakkında belirleyicidir. Fakat bu söylemin şöyle anlaşıldığı takdirde bir sorun oluşturmadığına da dikkat çeker: Uygulama gerektiren ve bu uygulamanın nasıl olacağını belirtmediği durumlarda sünnet, uygulamasıyla belirleyici konumuna gelir. Sünnet olduğu rivayetle sabit olan bazı durumlarda sorun yaşandığından dem vuran Bünyamin Erul, bu durumu ayetler ile rivayetler arasındaki uyumsuzluğa bağlamakta ve bu konuda çözüm yollarını araştırmaktadır. Bu bağlamda öne sürdüğü örneklerin hepsi Hz. Ömer’in uygulamalarında canlanmakta ve bu örneklerin en başında müellefe-i kulûb örneği vardır. Ayetle, sünnetle ve halife Ebû Bekir uygulamasıyla sabit olan müellefe-i kulûb’a zekattan pay verilmesi gerçeği Hz. Ömer tarafından maslahat göz önüne alınarak ve şartlara göre askıya alınıyor. Buradan hareketle Hz. Ömer’in ortaya koyduğu telakkinin isabetli olabileceğini değerlendirerek ayete, sünnete ve rivayetlere bakış açımızı bir manada içtihat süzgecinden geçirmemiz gerekebileceğini öne sürüyor. Zira bu gruba zekat verilmesi Hz. Ömer’in içtihadıyla nesh edilmemiş, şartlar değişince tekrar uygulamaya alınmıştır ve bugün de şartlara göre yine uygulamaya veya askıya alınacağı maslahat da göz önünde bulundurularak değerlendirilebilir.

Bünyamin Erul bu minvalde üç örnek daha vermektedir, fakat bu üç örneğin bir tanesi dikkat çekicidir. Bu örnekte Hz. Peygamber'in münafıklarla ilişkisi, onların cenaze namazlarını kılması ve/veya onlar hakkında istiğfarda bulunmasıyla ilgilidir. Örneğin Tevbe Sûresi 9/73'te onlara karşı katı olması emredilen Hz. Peygamber'in münafıklara karşı sert bir tavır aldığını tespit edemiyoruz. Yine aynı sûrenin 84. ayetinde onlardan ölenlerin ardından cenaze namazı kılmamakla emrolunan Hz. Peygamber'in onlar için cenaze namazı kılmaya teşebbüs ettiği yönündeki rivayetler mevcuttur. Yine, aynı sûrenin 80. ayetinde onlar için istiğfarda bulunsa da bulunmasa da hatta 70 kez istiğfarda bulunsa dahi Allah'ın onları affetmeyeceği yönündeki ayete karşılık, Hz. Peygamber'in onlar hakkında istiğfarda bulunduğu, Hz. Ömer'in bu konuda uyarılarına maruz kaldığı, Hz. Peygamber'in de cevaben Allah'ın kedisini muhayyer kıldığını belirttiği muteber rivayetlerle sabittir. Hatta öyle ki, ayetin 70 kez istiğfar ibaresinden hareketle Hz. Peygamber'in "şayet 70'den fazla istiğfarda bulunduğum takdirde affolunacaklarını bilsem, yapardım" demesi, cevabını vermekte zorlanabileceğimiz birçok soru gündeme getirmektedir. Zira bu örnek bağlamında, ayet ile Hz. Peygamber ve/veya sünnet uygulaması ve ayet ve rivayetler arasında bir kopukluk ortaya çıkmaktadır. Sonradan gelen ulemanın bu tür rivayetlerin sahih olamayacağı yönündeki beyanları bir tür açıklayıcı veri olsa da bu tür durumlarda izlenecek paradigmanın tespiti son derece önem arzeden bir mahiyete sahiptir.

Ali Bardakoğlu hocamız Kur'ân ve sünnetin toplumla diyalektik ilişkisini fıkıh ve ahkam üzerinden müzakere etmektedir. Ali hocamız öncelikle dinin bir anlam dünyası kurmak ve bu anlam dünyası mucebince dünya hayatını yürütmek üzere geldiği yönündeki önkabulünü paylaşıyor. Yani dini, pratik hayata direkt katılan ve onunla dinamik ve diyalektik bir ilişki kuran bir fenomen olarak görmekte, fakat tarih boyunca üzerinde konuşulan bir konu olmanın ötesine geçemediğini belirtmektedir.

Zira, hakkında konuşulan dini konular akıp giden hayatın gerçeğinden çok uzakta kalmış ve kalmaya da devam etmektedir. Bu minvalde, İlahiyat fakültelerinin programlarındaki ilim dallarının toplumda karşılığının olup olmadığını sorgulamakta, bu sorgulamayla da kendisinin olumsuz cevabını telmih ederek bir serzenişte bulunmaktadır. Hayat gerçeğinden kopan din anlayışı metne ve tarihe hapsolüyor ve/veya metne ve tarihe hapsolan din anlayışı da hayattan kopuyor.

Kur'ân ve sünnetin toplumla diyalektik ilişkisini bizzat varlık sahasına geldikleri zaman ve zeminde, yani Hz. Peygamber ve Sahâbe dönemi örneklemleri üzerinden değerlendiren Ali Bardakoğlu, Fıkıh bir ilim dalı olarak ortaya çıkmadan önce, ama fikhî bir perspektifle kurulan bu diyalektik ilişkinin pratik hayatın içinde ve dinamik bir şekilde vücut bulduğunu ifade etmektedir. Bu ilişki tek taraflı bir ilişki değildi, zira Kur'ân ve sünnet hem hitap ettiği toplumu esas aldı hem de insanlığın ortak sağduyusunun belirlediği kabulleri esas aldı. Fıkıh, kişinin leh ve aleyhinde olanları bilmesi ve buna göre bir vaziyet alması olarak tanımlandığında, Kur'ân ve sünnetle başlamadığı, daha kadîm bir tarihi arka planın var olduğu görülecektir. İnsanlar lehlerinde ve aleyhlerinde olan bir çok düzenlemeyi tarih boyunca farklı şekillerde, genelde fayda ve doğruluk ilkeleri mucebince belirlediler ve pratiklerin neticesinde ciddi bir insânî tecrübe ve birikim ortaya çıktı. Kur'ân ve sünnet de varlık sahasına indiğinde bu birikimi gözardı etmedi, gözardı edilmesini de tavsiye etmedi. Aynı zamanda Kur'ân ve sünnetin yorumu bu birikimin etkisinden azade yürümüş bir süreç de değildir. Bu birikimlerin farklılığına göre de farklı Kur'ân ve sünnet yorumları ortaya çıkmıştır. Hicaz Arabistanı ve Yemen Arabistanı, Sasânî ve Bizans İmparatorlukları, kısacası geniş Mezopotamya havzasında beslenen bu birikim Kur'ân ve sünnet anlayışının şekillenmesinde önemli rol oynamıştır ve bu birikimlerin coğrafi farklılıkları nisbetinde anlayış ve yorumlar da farklılaşmıştır. Bu manada, örneğin, Hi-

caz'da *ma'rûf*, yani genel sağduyunun geçerli gördüğü anlayış ve pratikler bütünü, özellikle Kur'ân tarafından, fikhî anlayışta ve pratik hayatı yönlendirmede gözetilmesi gereken temel bir paradigma olarak sunulmuştur. Bu çerçevede İslam dini, daha da özelinde Kur'ân ve sünnet bu tür birikimleri tanımış, teyit etmiş ve insanlara dinin öngördüğü hedefler doğrultusunda kendi yolunu bulabilme imkanı olduğunu telmih etmiştir. O halde Kur'ân ve sünnetten doğacak fıkıh donuk bir fıkıh değil, dinamik bir fıkıhtır ve her zaman yenilik ve farklılığa açıktır.

Benzer manada teoriler ortaya koyan Şah Veliyyulah'ın (ö. 1176/1762) örneklemelerine de geniş yer veren Ali Bardakoğlu, Peygamberlerin ameli hayata yönelik getirdiği hüküm ve öğretilerin muhatabı olan toplumun zaman ve zeminindeki sosyal hayatla nasıl dinamik ve diyalektik bir ilişkide olduğunu vurgulamaktadır. Bu minvalde literatürümüze, belki de hamasî ve romantik duygularla yerleşen, inkılap, devrim kâbili diskurların da etkin, fakat hatalı olduğunu yine bir serzeniş olarak dillendirmektedir. Ali Bardakoğlu Hocanın ifade ettiği üzere, İslam, veya vahiy, insanlığın tarihi seyri içerisinde cereyan eden bir hatırlatmadan ibarettir. İnsanlık çoğu zaman, re'y-i küllî'ye bağlı kaldığında, sahih aklı ilke edindiğinde, sağduyu ve fitratı gözettiğinde dinin onay vereceği ve murad-ı ilâhî ile uyum içinde olacak bir hayat yaşama imkan ve kapasitesine sahiptir. Vahyin onay vereceği ve murad-ı ilâhî ile uyum içinde olacak hayat da zaman ve zemine göre farklılıklar arzedebilir ve dolayısıyla da güncellenmeye her zaman açık kalmalıdır.

Bütün peygamberlerin misyonunun iki ana ilkeye davete indirgenebileceğini ifade eden Ali Bardakoğlu hoca, bu ilkelerin iman ve salih amel olduğunu tespit etmektedir. Salih amel ise toplumla, akan hayatla ve kişinin yakın ve uzak çevresiyle kurduğu ilişkilerde kendini gösterir. Dinin kişi, toplum ve hayatla kurmuş olduğu diyalektik ilişki de bu bağlamda tezahür eder. Hayatla kurulması gereken ilişki Ali Bardakoğlu hocanın tespit

etmiş olduğu bu tümel ilkeler üzerinden olmalıdır. Halbuki, pratikte ve hatalı olarak yapılagelmekte olan şey, bu ilkeler mucibince tarihin belirli zaman ve zemininde üretilen tikel sonuçlar ve hükümler üzerinden yürütülmeye çalışılan bir hayat öngörülmektedir. Bu yaklaşım da, ister istemez, akıp giden bir hayatın karşısında donup kalmış bir fıkıh anlayışı ve öğretisi doğurmaktadır.

Diğer katılımcı hocalarımızın vermiş oldukları örneklerle de bunun tam tersi, yani tümel ilkeler üzerinden değişen, yenilenen, güncellenen bir fıkıh anlayışının özellikle ilk nesillerde ve özellikle Irak fıkıh ekolü ile fiilî olarak tatbik edildiğini görüyoruz. Yine ilk nesillerde bölgesel ve farklı fikhî yaklaşımlara alan açan temel sâik de bu tümelci yaklaşımdır. Farklılaşmalar muayyen bir fikhî ekolün kendi içinde dahi kendine varlık alanı bulmuş, bu minvalde, örneğin Hanefî fikhının bir çok eserinde, farklı zaman dilimlerinde ortaya koyan görüşler arasında hiyerarşik geçerlilik düzenlemeleri yapılmış, *şahîh/eshahh*, *müftâ bih*, *râcih*, *mercûh* vs. kâbili terimsel tanımlamalar ihdas edilmiştir.

Diğer taraftan Ali Bardakoğlu hoca Kur'ân ve sünnetin amelî cihetten toplumla ve hayatla bağı fıkıh üzerinden kurduğu gerçeğinden hareketle, toplumla ve hayatla bağı olmayan fikhin, söylenmesi zor olsa da, Kur'ân ve sünnetin de toplumla ve hayatla olan bağı cansızlaştırmakta ve yok etmekte olduğunu vurgulamaktadır.

Değişim ve yenilenmenin tikel konular bağlamında nasıl ve neye göre yapılabileceği hakkında zekat, hac, kurban, evlenme ve boşanma hukuku, vs. gibi örnekler üzerinden sorular üreterek müzakere zemini açmaya gayret eden Ali Bardakoğlu hoca, klasik öğretilerde ve fıkıh literatüründe mevcut olan birikimde bu soruların cevabının kolay kolay bulunamadığını, bundan dolayı da modern hayatla klasik din öğretisi arasında bariz bir kopukluk olduğunu ifade etmektedir.

Ayrıca Ali Bardakoğlu hoca, bu kopukluğun ilk kez yaşanmadığına, tarihin belirli dđnemlerinde de yaşandığına, ama ulemanın vaziyet alıp, Kur'ân ve sünnette ve de mezhep fıkhında yer almasa da bir başka mezhebin fıkhı gereği amel etme kolaylığını sunduklarını somut örneklerle ortaya koymaktadır. Neticede Ali hocamızın ifade ettiği şey, farklı zaman ve zeminlerde üretilen fıkhî mirasın dinîleştirilerek değişim ve güncellenmeye kapatılmasının ciddi ve yanlış sonuçlar doğurduğu gerçeğidir. Bu hataların telafisi de ancak ve ancak açık bir müzakere ortamında bu konuların ele alınması ve farklı yaklaşımlara kapı aralanmasından geçmektedir.

İlhami Güler hocamız, Kur'ân ve sünnetin devamlılığını sağlayan boyutun ne olduğunu ele almakta, Kur'ân ve sünnet hakkında yerleşen üç teolojik algı hatasına ve bu algılardan mütevellit yorumlara dikkat çekmektedir. Devamlılığı sağlayan boyutları insanlığın maslahatı ve onurunu gerektiren düzenlemelerde gören İlhami Hoca, bunların zıddı olan mefsetet, mazarrat ve sefalet türünden olan ve insanın maslahatına ve onuruna müğâyir olacak her türlü sebep ve vesilelerin de önünün alınmasını yine *ed-Dîn* olarak benimsediği, devamlılığı sabit ve değişmez olan yapının temel unsurları olarak görmektedir. İlk peygamberden son peygambere bütün peygamberlerin din adına kendine misyon olarak yüklenen öğreti de budur. Çoğu ulema nezdinde kabul gören nesih teorisinin altında yatan neden de budur, zira Allah bu ilke çerçevesinde peygamberleri vasıtasıyla sunduğu teşrîî hükümlerin bazılarını nesh eder, yani değiştirir, bazılarını ise sabit kılar. Bu durum son peygamber Hz. Muhammed sonrası için de geçerlidir, yani bazı hükümler zikredilen yapı ve ilke gereğince değişebilir ve gelişebilir. Bu konu hakkındaki en bariz ve belki de en erken örnek Hz. Ömer'in birtakım icraatlarıdır. Hz. Ömer, Kur'ân'dan ve/veya sünnetten farklı bir yönde ama içinde bulunduğu zaman ve zeminin gerektirdiği maslahat doğrultusunda değişen ve gelişen yeni icraatlar benimsemiştir. Bu

minvalde, örneğin, kölelik ve cariyelik gibi kurumların tarihin bir kesitinde var olan, var olması doğal olan, ama sonraları değişen, değişmesi ve geliştirilmesi gereken teşrîî boyutlar olduğu düşünölmelidir.

Din'in değişen ve değişmeyen boyutunun idrak edilememesinde etkili olduğunu düşünödüğü üç yanlış yaklaşım ve bu üç yanlış yaklaşımların doğurduğu üç yanlış "yorum stratejisi"ni, yani paradigmayı ve yanlışların nasıl tashih edileceği yönündeki değerlendirmelerini sunan İlhami hoca hem ayetler hem de nebevî sünnet örnekleriyle canlı bir perspektif çizmektedir. Klasik ulemanın yapmış olduğu ilk yanlış yaklaşım Kur'ân hitabının tarihsel boyutunu görmemiş olmalarında yatar; yani, Allah'ın Araplar ve Arap toplumu üzerinden konuştuduğu gerçeğini göz ardı etmişler, Kur'ân'ı sanki Allah onunla bütün insanlara direkt hitap ediyormuş gibi değerlendirmeye tabi tutmuşlardır. İkinci yanlış ise Kur'ân'ın mahiyeti hakkında siyasi güç ve otoriter vasıtalarla zorlayarak benimsetilen Kur'ân'ın mahluk olmadığı ideolojisidir. Böyle yaparak Kur'ân'ı insan aklı ve dilin sınırlarının dışına çıkarmışlar, teolojik olarak birçok sorunun doğmasına kapı aralamışlardır. Üçüncü hata ise, anlam bağlamında Kur'ân'ı normal olarak anlaşılamayan, anlaşılmaması gereken ve insan aklının ötesinde bulunan bir söylem seviyesine çıkarmışlardır. Halbuki, Kur'ân normal insani melekeye sahip herkesin anlayabileceği, normal insan aklı seviyesinde bir hitaptır. Nitekim, onu anlaması gereken muhatap insandır ve bu önermenin mantıki bir sonucu olarak da bu hitabın insanın anlayacağı bir form ve mahiyette olması icab etmektedir.

Bu üç hatalı yaklaşım neticesinde ortaya çıkan üç hatalı yorum stratejisinin bir tanesi tasavvuf ehli tarafından bir tanesi de kelim ehli tarafından işlenmiştir. Tasavvuf ehli zahir ve batın mana diye iki ayrı mana ihdas etmişler, kelamcılar da muhkem ve müteşâbih diyerek iki ayrı mana kategorisi ihdas etmişlerdir. Üçüncü hatalı yorum stratejisi de fıkıh ve usûl-i fıkıh sahasında kıyas yoluyla

tesis edilmiştir. İmam Şâfiî'nin önderliğinde tesis edilen paradigma ile Kur'ân, ve aynı zamanda sünnet, yaşanmış/yaşanacak her türlü soru ve soruna "Asıl" telakki edilmiş ve sonrasında karşılaşılan "Fer'" mesabesindeki sorunlara Asla kıyas yoluyla cevap bulunmaya çalışılmıştır. Yani Asıl olan Nass kıyamete kadar her şeyin cevabının bulunduğu bir kaynak olarak görülmüştür. Bunun neticesinde Nass farklı zaman ve zeminlerde olmadık şekillerde istismarlara maruz kalmış, zorlama yorumlarla taşımış olduğu ve/veya murad etmiş olduğu manaların dışına çıkmıştır.

Mehmet Okuyan hocamız, "Kur'ân'dan Hayata" başlıklı bildirisinde din ve Kur'ân hâdimi olma yolunda tahsil ettiği eğitim hayatı ve bu eğitim hayatından aldığı birikimi pratik hayata yansıtma meyanında kendi tecrübe ve deneyimlerini müşahhas örnekler üzerinden ve Kur'ân ayetleri ışığında sunarak Kur'ân ve öğretisinin hayata nasıl yansımaları gerektiği hakkındaki değerlendirmelerini paylaşmaktadır. Sonrasında da Hz. Peygamber'in vahiyle buluşmasının başlangıcı ve bu başlangıcın ona çizdiği yöne işaret eden teknik terim olarak kırâ'at, tilâvet ve tertîl kelime ve kavramları üzerinden Hz. Peygamber'in Kur'ân'la kurmuş olduğu münasebeti değerlendirmekte, bu münasebetin bütün inananlar için Kur'ân'la kuracakları ve kurlmaları gereken ilişkiye örnek olmasını müzakere etmektedir. Kırâat'i sadece okumayla değil, anlayarak okumayla icra edilmesi gereken bir ibadet veya ibadetin bir parçası olarak analiz etmektedir. Tilâvet kavramını ise ilk olarak, sözlü olarak aktarmak manasına da gelse de takip etmek, tâbî olmak manalarında anlamlandırmakta, Kur'ân'ın tilâveti bağlamında ise, Kur'ân'ı takip etme, ona tâbî olmak manalarında okumakta, Kur'ân'ın peşinden ayrılmayan bir uydu gibi onun çekim kuvvetinden ve yörüngesinden çıkmamak anlamlarında mütalaâ etmektedir. Tertîl kelimesi ile murad edilen mana ise, Mehmet Okuyan'ın kendi tabiriyle, "yüreğin Kur'ân'laşarak okuması"dır. Yani, Kur'ân'la duygusal bir bağ kurularak yapılan bir okumadır.

Mehmet Okuyan hocanın Kur'ân'la kurulmasını öngördüğü bu ilişki, neticesinde Kur'ân'ın kendisiyle bu ilişkiyi kuran kişi üzerinde kurması umulan bir kontrol, yönlendirme ve hüküm kurma neticesine işaret etmektedir. Yani, Kur'ân'la bu şekilde bir ilişki kurulduğunda Kur'ân'ın canlı ve aktif bir şekilde hayatı yönlendiren bir rehber haline geleceği ve bu sayede kişinin hem dünya hem de Ahiret saadetine ereceğine işaret etmektedir. Bu manayı formüle ederken serdettiği birçok ayet hem ayetleri bir bağlamda anlamayı hem de verilen manaları ayetlere dayandırma ilkesini yansıtmaktadır, ki Mehmet Okuyan hoca da tesis ettiği paradigmanın iskeletini uygulamayla ortaya koymuş olmaktadır. Bu paradigmayı da “Allah'ın kitabının indiriliş gayesi ve Allah'ın kitabının indiriliş gayesini de bu kitabın yaşayışa yansımaları” olarak değerlendirmektedir.

Yine Mehmet Okuyan hocamız “Kur'ân Bizim Neyimiz Olur?” başlıklı bir diğer konferansında Peygamber örneği üzerinden Kur'ân'la kurmamız gerektiğini öngördüğü ilişkimizi tasvir ve tesis etmektedir. Yani, bir Müslümanın Kur'ân'la ilişkisi, Hz. Peygamber'in Kur'ân'la ilişkisi nasıl ise öyle olmalıdır. Zira Hz. Peygamber bu Kur'ân'ı hem insanlara iletmiştir hem de Kur'ân öğretilerinin örnek temsilcisi olmuştur. Hz. Peygamber'in, örneğin, bizlere selamı ve selamlaşmayı teşvik eden söylemleri onun Kur'ân'dan aldığı öğretiye dayanır. Bu öğretinin dayandığı kaynağın Kur'ân olduğu unutulduğunda, zamanla Kur'ân'ın öğretisine dahi ters düşecek bir nitelik kazanabilir, evrensel sorunların vücut bulmasına zemin hazırlanabilir. Mehmet Okuyan hoca selam ve selamlaşma örneğinden hareketle, Kur'ân'ın öngördüğü şekilde uygulanmadığında ayrımcılığa sebep olabilecek birtakım pratiklerin toplum içinde bölünme ve kutuplaşma, sonrasında da ümmet içinde gücün zayıflamasına, birliğin bozulmasına kadar gidecek olumsuz neticeler verebileceğini muhtelif Kur'ân ayetleri üzerinden değerlendirmektedir. Bölücü ve ayrımcı tavırların kaynağının Kur'ân'a yabancılaşma olduğunu ifade eden Mehmet

Okuyan hoca, bu tür tavırları aynı zamanda Firavun ahlakı olarak nitelemekte, yine Kur'ân ayetleri üzerinden Firavun'un bu minvaldeki tavırlarını örnek olarak sunmaktadır.

Sünnet pratiğinin aslını Kur'ân ölçeğinde anlamamanın yanı sıra Kur'ân'a yabancılaşmaya sebep olan bir başka etken de hadis kâbili rivayetlerin sıhhatinde Kur'ân'a muvâfakat kriterinin göz ardı edilmesi yatmaktadır. Bu doğrultuda yine bölünmeyi farklılık olarak yansıtmaya girişimlerinin ardında yatan etkenin de Kur'ân'a arzedilmeden sahih olduğu düşünülen rivayetler olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, Kur'ân'ın sıhhatini teyit etmediği bir rivayet de Hz. İbrahim'in sadece üç kez yalan söylediğini aktaran rivayettir. Mehmet Okuyan hoca Kur'ân'ın ilgili ayetleri ışığında böyle bir rivayetin sahih olamayacağını belirtmektedir.

Mehmet hoca sonrasında bu paradigmanın, yani hadislerin Kur'ân'a muâriz olamayacağı ve buradan hareketle Kur'ân'la uyumlu olmayan rivayetlerin sahih olamayacağı ilkesinin sırf rasyonel bir çıkarım olmadığını, Allah'ın Hz. Peygamber'e açık bir şekilde kendisine vahyolununa tâbi olmasını emrettiği ayetlere dayandığını, yani bu paradigmanın bizzat Kur'ân ayetlerini mesnet aldığını somut ayetler ışığında müzakere etmektedir.

Kur'ân'a yabancılaşmayı doğuran en bariz sebebi de Kur'ân'la aramıza koyduğumuz mesafe ve Kur'ân'ı okuyarak anlayamayacağımız yönünde yoğun ve hatalı yönlendirmeler olduğunu tespit etmektedir. Halbuki, yine Mehmet hocanın bu bağlamda zikrettiği ayetlerin de gösterdiği gibi Kur'ân, kendisinin anlaşılması ve ders alınması gereken çok kolay bir "Söz" olduğunu tekrar tekrar zikreder.

Kur'ân'ı da sahih bir şekilde anlayabilmek için onun paralelinde okunması gereken iki kitap daha olduğunu zikreden Mehmet hoca, toplam üç kitaptan bahsetmiş olur. Birincisi vahiy kitabı, ikincisi kâinat kitabı, üçüncüsü ise insan kitabıdır. Mehmet hoca bu üç kitabın da birbiriyle uyum içinde olduğunu, birbirlerinin sağlamasını yapabileceğini ifade etmektedir. Bu durumda

Kur'ân'ın anlaşılması ve/veya yanlış anlaşılması, kâinatın ve insanın yeteri kadar bilinmemesi ile alakalı olsa gerektir.

Namaz ibadetinin rükünlerinin de Kur'ân'da dayandığı temelleri ve ayetleri bir başka örnek olarak zikreden Mehmet hoca, Kur'ân'la arzu edilir derece bir bağ kurabilmek için üç türlü okumadan bahseder: kırâat, tertîl ve tilâvet. Bu terimlerin tafsîlî beyanını da “Kur'ân'dan Hayata” başlıklı tebliğinin yer aldığı bölümde genişleterek ve ayrıntılayarak tekrar ele aldığını not eder, okuyucularımızın da o bölümü mütalaâ etmelerini dileriz.

Editörler